

Nedgång och fall... och sedan?

Anförande av Wilhelm Agrell vid Folk och Försvars rikskonferens 2011-01-18.

Inledning

På hösten 2008, samma dag som Folk och Försvar anordnade ett välbesökt seminarium i Stockholm om europeisk säkerhet efter Georgien-kriget, hade jag avtalat ett möte med Peter Luthersson, förläggare på bokförlaget Atlantis. I bakgrunden fanns inte bara Georgienkriget utan också vad som hänt i den svenska försvarsfrågan. Ett år tidigare, på sommaren 2007, hade översten Bo Pellnäs skrivit en artikel i Svenska Dagbladet med rubriken ”Vi lever i dårarnas paradis”. Artikeln var en breddsida mot tidigare och dåvarande svenska regeringars försvarspolitik och vart den hade lett till i form av nedmontering av förmågan att försvara det egna landet. Men i den bästa av världar, den som vi bestämt oss för att leva i, så gjorde det ingenting, för inget ont skulle kunna drabba oss mera. Detta ”dårarnas paradis” var den tankebubbla som Pellnäs ville sticka hål på. Eller åtminstone peka på.

Det intressantaste var kanske inte själva artikel och vad som kom att avhandlas i den efterföljande debatten utan *att* man alls gjorde det. Artikel synliggjorde nämligen ett tomrum, att de grundläggande försvarsfrågorna i över ett decennium varit nästan totalt frånvarande i den svenska offentligheten. Och medan alla varit upptagna med annat hade någonting hänt. Försvaret som samhällsinstitution hade smält bort i en takt och i en omfattning som varken medborgare, politiker eller ens den egna personalen förmått följa med i.

Det jag kommit för att diskutera med Peter Luthersson var vad som så småningom skulle bli boken *Fredens illusioner. Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988-2009*. Av Peter fick jag rådet att inte skriva en polemisk debattbok utan att nalkas ämnet med en viss distans, tillbakalutat som han uttryckte det. Jag tror att det var ett gott råd, för den stora utmaningen var trots allt att ge en begriplig bild av denna drastiska omvandlingsprocess, försöka förklara dess drivkrafter och inte minst dess märkliga resultat. Gick det som det gick med försvaret för att det var meningen? Eller blev det som det blev trots att det *inte* var meningen? Det var frågan, eller rättare sagt en av dem.

Slutåret 2009 i undertiteln innebär inte slutet på historien, bara slutet på den tidsperiod jag granskat. Nedgången kan naturligtvis fortsätta ännu en bit, men inte särskilt långt till för det finns inte så mycket fallhöjd kvar. Fast utvecklingen kan också gå i andra riktningar. Politik är ju det möjligas konst. Och det borde också gälla försvarspolitik, åtminstone i någon utsträckning. Jag skall återkomma till fortsättningen på historien. Men först gäller det att förstå varför och i vilka avseenden den stora försvarsomläggningen spårade ur. Med denna förståelse som utgångspunkt är det sedan möjligt att gå vidare till de grundläggande frågorna om det framtida försvaret och dess utformning. Det är ju dessa frågor som är det centrala här

och nu, för att travestera en av den nya tidens mest upprepade och samtidigt tvivelaktiga försvarspolitiska deviser.

Låt mig allra först göra en allmän reflexion kring de svårigheter som möter den som försöker förstå vad som hänt med försvaret de senaste 20 åren. Någonstans efter 1999-2000 visar det sig omöjligt att följa ett logiskt sammanhängande förlopp i planer, betänkanden och propositioner. Den som vill försöka förstå vad som står i alla dessa dokument måste i många fall läsa mellan rader och ge akt på betydelsebärande tomrum, sådant som plötsligt inte längre nämns. Hela skeendet framstår därför i efterhand som extremt ogenomskinlig, inte genom sekretess utan till följd av oöverskådlighet och på åtskilliga punkter genuin obegriplighet. För det mesta säkert oavsiktligt, men i några fall nog med viss avsikt.

Ett exempel på en sådan begreppsförvirring i den högre skolan är ordet krigsförband som hade en entydig innebörd åtminstone från och med 1942 års försvarsbeslut men som 1999/2000 plötsligt gavs en ny innebörd, en slags imaginära icke-organiserade, inte samövade förband som inte kunde mobiliseras, kort sagt allt det som tidigare förknippats med begreppet krigsförband. Denna meningsglidning skrivs dock aldrig rent ut. Den anges överhuvudtaget inte. Den tillhör de förhållanden som framgår ur vad som *inte* sägs, ur de meningsbärande tomrummen. Man letar också förgäves efter ett så avgörande beslut som det att avveckla mobiliseringssystemet. Det finns inte. Avvecklingen uppstod som en konsekvens av andra beslut. Och det var inte bara den mobiliseringsbara organisationen som avvecklats utan hela mobiliseringsbegreppet, tanken på en förberedd, planmässig process att sätta upp vilande förband. Detta faktum konstaterade högkvarteret i en utredning 2003. Att detta konstaterande inte tilldragit sig någon större uppmärksamhet kan bero på att passusen om avvecklingen av mobiliseringsförmågan står nederst på sidan 13 i skrivelsen som är bifogad som bilaga 16 till försvarsmaktens budgetunderlag 2005.

Detta är inga petiga randanmärkningar eller forskarkommentar till ett historiskt källmaterial, det är framförallt en viktig del av förklaringen till den uteblivna debatten. Om inte ens de närmast ansvariga har en klar bild av skeendet hur skall någon annan kunna ha det? Och vad är det då man skall diskutera? Om politik är det möjligas konst så måste det också vara möjligt att begripa vad den går ut på.

Den stora försvarsreformen: målsättningar och utfall

Jag närmar mig nu huvudfrågan, den stora försvarsreformen, dess målsättningar och faktiska utfall och varför resultatet blev ett helt annat än det avsedda. Att det verkligen är på det viset tillhör de förhållanden som entydigt kan utläsas ur materialet, det är bara att jämföra den försvarsmakt som skisseras i den inledande ÖB-planen för reformen 1998 med den som beskrivs i regeringens proposition tio år senare.

Ett viktigt inledande konstaterande är att det svenska försvaret, så som det såg ut i mitten av 1990-talet behövde reformeras och reformeras i grunden. Om detta råder inte någon tvekan. Och det handlade inte bara om att anpassa försvaret till en ny säkerhetspolitiska miljö och en reducerad hotbild, att skala ner det. Det handlade framförallt om att försvaret sedan länge, ända sedan försvarsbesluten på 1970-talet, hade en förlegad struktur. En stor del av krigsorganisationen bestod av omoderna förband med föråldrad utrustning, bristfälligt övad personal och orealistiska krigsuppgifter. Vi hade en krigsorganisation, javisst, men teori och praktik stämde inte överens. Än mer avgörande var att försvaret baserades på en förlegad syn på krigföring med rötter i den tidiga delen av det kalla kriget och till vissa delar i andra världskriget. Så även om försvaret också innehöll delar som var moderna och effektiva så var dessa infogade i en helhet och ett tänkande som var föråldrat och präglad av gårdagens krigföring, inte framtidens.

Den förste som på allvar lyfte fram detta var flygvapengeneralen Owe Wiktorin som i en analys kort efter Gulfkriget 1991 slog fast att en sådan försvarsorganisation inte skulle kunna hävda sig mot en angripare som med ny teknik och nya principer för krigföring kunde slå direkt mot vital infrastruktur, ledningsfunktioner och baser, med Wiktorins ord kunde ”hoppa i sekvensordningen”, inte behöva börja med förbekämpning, fortsätta med överskeppning, upprättande av brohuvud för att sedan efter styrketillförsel gå vidare mot de strategiska målen. Gentemot en motståndare som behärskade denna nya form av krigföring skulle huvuddelen av det svenska försvaret ofrånkomligen vara på fel plats vid fel tidpunkt och med fel utrustning.

Den grundläggande reform som Wiktorin, nu som ÖB, föreslog i oktober 1998 utgick från två premisser. Den första var en i grunden långsiktigt förändrad yttre miljö vad gällde krigföring och en breddad hot- och riskbild. Den andra handlade om en säkerhetspolitiskt betingad lucka i hotbilden. Inget tänkbart angreppshot gick att urskilja i närtid, det svenska försvaret skulle därför, med chefen för strategiavdelningen Johan Kihls uttryck, kunna ta ”operativ time-out”. Historien tycktes erbjuda Sverige en unik möjlighet att montera ner det befintliga försvaret och bygga upp ett nytt och mer ändamålsenligt i god tid innan de yttre säkerhetspolitiska betingelserna skulle hinna förändras i negativ riktning. Den svenska försvarsomläggningen kom på detta sätt att bli långt mer radikal än om den enbart varit fråga om en anpassning till ett reducerat militärt hot i närtid.

Kärnan i det framtida försvar som skulle börja växa upp från och med 2004 skulle utgöras av rörliga operativa insatsstyrkor med förmåga att bedriva manöverkrigföring i eget land, i närområdet eller globalt. Denna kärna skulle kompletteras av militära skyddsstyrkor, med uppgifter som liknande den befintliga krigsorganisationen och de två delarna skulle gemensamt bilda ett framtida försvar med utökade uppgifter, såväl internationellt som utifrån den vidgade hot- och riskbildens krav på ett nationellt samhällsskydd.

Eftersom geostrategin inte ansågs dimensionerande så längre hotluckan bestod var det bredden av förmågor som prioriterades. Försvaret skulle läggas om till en verktygslåda med erforderliga kompetenser för framtida bruk, men utan annan minsta dagspolitisk nivåreglerare än möjligheterna att genomföra Sveriges militära åtaganden i internationella insatser. Innebörden av detta kom att visa sig så fort utfallet av förändringsprocessen började avvika från de ursprungliga målsättningarna.

Det detaljerade organisationsförslag som ÖB lade fram 1999 innebar en kraftig reduktion av framförallt arméns och stora delar av marinen krigsorganisation. De 13 brigader som 1996 års försvarsbeslut innehållit skulle bli 6 brigadledningar och med 16 insatsbataljoner. Försvarsgrenscheferna hade då redan avskaffats och militärbefälhavarna stod på tur och det tidigare kompakta interna motståndet mot drastiska nedskärningar hade därmed effektivt organiserats bort, på gott och ont.

Avvikelserna mellan plan och utfall blev allt tydligare när 2004 års försvarsbeslut närmade sig. Den gamla organisationen hade inte kunnat avvecklas snabbt nog och den nya inte komma på plats. I ÖB:s underlag till försvarsbeslutet gick samliga studerade alternativ ut på att mer än halvera den tilltänkta insatsorganisationen. De 16 bataljonerna blev 8 och inte bara det. På motsvarande sätt hade flygvapnets organisation krympt från tilltänka 8 divisioner till 4, med åtföljande berg av övertaliga flygplan som fortfarande var under leverans, vilket jag strax skall återkomma till.

Bakom dessa avvikelser från de ursprungliga planerna fanns också en avgörande successiv men aldrig ordentligt redovisad glidning i försvarets målsättning. Ännu i 1996 års försvarsbeslut hade försvaret av landet framhållits som den självklara överordnade uppgiften, det som gav försvaret dess mening och legitimitet. Under perioden 2000-2004 lyftes de internationella uppgifterna fram samtidigt som en eventuell nationell försvarsuppgift tonades ner och försköts allt längre in i framtid, en nödvändig åtgärd för att det fortsatta krympandet av den nya organisationen skulle kunna legitimeras säkerhetspolitiskt. Samtidigt innebar den drastiska reduktionen av organisationen att också dessa framtida tillväxtpotentialer kringkars och i viktiga avseenden försvann, inte minst genom att de internationella operationernas krav blev styrande inte bara för utbildning och övningar utan också för organisation och materielanskaffning.

Vad var det då som gick fel – och varför?

Utfallet av omstruktureringen blev alltså inte det från början avsedda, men det dikterades inte av en genomtänkt planerings- och beslutsprocess. Istället framstår egendynamiken och

ostyrbarheten i själva omvandlingsprocessen som det viktigaste elementet. När väl förändringen dragit igång grep en rad samverkande strukturella krafter in som ingen tycks ha haft kontroll över, eller kanske snarare haft vilja och förmåga att ta kontrollen över. Slutresultatet dikterades snarare av summan av en mängd oförutsedda konsekvenser sedan väl demonteringsprocessen satts i rörelse.

Den första av dessa krafter handlade om kostnaderna och tiden för genomförandet av förändringen. Djävulen sitter som bekant i detaljerna och i den stora försvarsomläggningen fanns ovanligt gott om sådana. Imaginära förband kunde strykas med ett penndrag men den fast anställda personal som inte längre behövdes gick det inte att bli av med lika lätt. Och ett berg av materiel skulle tas omhand, sparas för sämre tider, säljas ut, ges bort eller skrotas. Ju längre detta överskottsberg fanns kvar desto mer pengar försvann till liten eller ingen nytta.

Här slog också en andra och sedan länge etablerad strukturell kraft till, den försvarsindustriella. De långsiktiga åtagandena på materielområdet innebar att överskottsberget fortlöpande byggdes på av prototyper och serietillverkade enheter som försvaret hade allt mindre behov av i takt med att den planerade organisationen blev allt mindre. Inget illustrerar denna industripolitikens seger över försvarspolitikerna så tydligt som beslutet 1997 att beställa delserie 3 av JAS grundat på en femton år gammal och totalt föråldrad hotbild och utan hänvisning till några fortsatt giltiga operativa behov. Beslutet om delserie 3 blev i ekonomiskt hänseende förödande för försvarsomläggningen eftersom den låste materielanskaffningen vid den försvarsstruktur som just skulle överges. Alla andra igångsatta och därefter nedlagda utvecklings- och anskaffningsprojekt framstår i en jämförelse med detta som marginella. Effekterna av JAS-bubblan kom att gälla försvaret som helhet, men paradoxalt nog också flygvapnet som avlövdades de basförband och den beväpning och annan kringutrustning som erfordras för att själva plattformen skulle kunna användas operativt i en krigssituation. Inte bara den gamla organisationen och dess begrepp hade utmönstrats, också på denna punkt hade själva förmågan att tänka i systemtermer försvunnit samma väg.

En annan typ av faktor av mera politisk och ideologisk art var den säkerhetspolitiska föreställningsvärlden. Det som ursprungligen uppfattats som en överblickbar tidsbegränsad hotlucka, kom successivt att omdefinieras som ett permanent tillstånd där allvarliga väpnade hot mot landet eller i dess närområde inte bara var osannolika utan otänkbara. Detta fick flera effekter på den fortsatta inriktningen av försvarsomläggningen och framförallt på var reduktionerna sattes in. Den förmåga till tillväxt i ett förändrat och försämrat säkerhetspolitiskt läge som fanns med i den ursprungliga målsättningen, sparades inte bara bort, den framstod ur detta perspektiv som säkerhetspolitisk överflöd.

Därmed framstod också det nationella försvaret i långt högre grad än i de ursprungliga planerna som obehövt, annat än i termer av mycket begränsade normala fredstida funktioner för territoriell övervakning, sjöräddning och skogsbrandsbekämpning. Detta slog igenom 2004/05 då de nationella skyddsstyrkorna, den andra halvan av den nya försvarsstrukturen ströks. Det var lätt gjort eftersom skyddsstyrkorna till största delen utgjordes av tidigare omnämnda imaginära krigsförband. De fanns alltså inte, och när de hade strukits så fanns de inte heller, men nu på riktigt. Det som därefter återstod var hemvärdet, som trots upprepade beslut om förstärkning uppvisade en obruten kräftgång vad gällde nyrekrytering och utbildningsaktiva från 2001 års målsättning på 90 000 som 2005 reducerades till 30 000 och 2008 till 22 000, av vilka dock bara cirka 13 000 var aktiva och resten papperssoldater. Detta oaktat uppgaderades hemvärdet i försvarsbeslutet 2009 till nationella skyddsstyrkor, en term som så att säga blivit ledig sedan den ursprungliga innehavarna försvunnit. Detta var ännu ett exempel på innovativt men kanske inte alltigenom klargörande försvarspolitiskt nyspråk.

Eftersom det inte längre fanns några nationella skyddsstyrkor i den ursprungliga betydelsen så blev den nyinrättade territoriella ledningsorganisationen, militärdistriktet, överflödigt och lades ner. Därmed försvann den sista instans som kunde upprätthålla en territoriell planläggning och säkerställa den ökade civila samverkan som varit ett av försvarsreformens syften utifrån den vidgade hot- och riskbilden. Begreppet civil-militär samverkan fortsatte att användas av politikerna i försvarsberedningen men nu i en fullständigt ny innebörd, som en målsättning för integrerade civil-militära internationella insatser. Detta är en viktig målsättning, men har ingenting med det svenska samhällets sårbarhet och beredskap att göra. Snarare återspeglar den nya innebörden av begreppet civil-militär samverkan det tidigare nämnda förhållandet att de internationella insatserna från 2004-2005 kom att beskrivas och betraktas som försvarsmaktens helt dominerande uppgift, egentligen *enda* operativa uppgift av någon dignitet, något som också tog sig uttryck i strävandena att förändra de fåtaliga kvarvarande förbanden i insatsorganisationen bort från de sista resterna av det nationella mekaniserade arvet till de internationella insatsernas krav av polisiär, säkerhetsbyggande och upprorsbekämpande art.

Med de internationella insatsernas primat kom också en av den svenska försvarspolitikens verkliga hörnstenar, värnplikten, att hänga i luften. Den nya försvarsorganisation som skisserades i slutet av 1990-talet var på ett självklart sätt avsedd att bygga på värnplikt. Allt annat betraktades som uteslutet. Men efter de successiva nedskärningarna, strykandet av den nationella försvarsuppgiften och den allt starkare fokuseringen på användbarheten av förbanden i internationell tjänst så framstod värnplikten alltmer som en tungrodd omväg, dessutom behäftad med den osäkerhet som låg i möjligheterna att löpande rekrytera på

frivillig basis till varje ny omgång av förband till utlandsstyrkan. Övergången till ett yrkesförsvaret skulle, som saken framställdes, lösa många av dessa problem genom att soldater och sjömän fick ett antal ospecificerade utlandsuppdrag inskrivna i sina kontrakt. I ännu en av försvarspolitikens många språkliga innovationer kallades övergången till ett av yrkessoldater dominerad försvarsmakt för införandet av ett frivilligförsvaret. Vad det tidigare frivilligförsvaret i fortsättningen borde kallas är en öppen fråga. Att detta mer än lovligt manipulativa språkbruk och närmast fientliga övertagande av ett i det svenska samhällets breda lager vedertaget begrepp gick för sig säger ganska mycket om hur obetydligt allmänhetens intresse för försvarets göranden och låtanden blivit. Det kanske inte spelar så stor roll, här och nu för att fortsätta tala nyspråk. Men någon bra utgångspunkt för framtiden är det nog inte.

Och framtiden? Några avslutande reflexioner.

Att vi inte kan gå tillbaka till det gamla invasionsförsvaret har varit ett vanligt sätt att avfärda kritik mot sakernas tillstånd. Och naturligtvis, det är något som vi varken kan eller bör göra. Som jag framhöll var utgångspunkten för den stora försvarsreformen i grunden riktig, det var inte bygdepolitik som 1925 eller försvarsgrenarnas revirstrider som under hela det kalla kriget utan en analys av det framtida krigets karaktär och de säkerhetspolitiska och strategiska utmaningarna på lång sikt. Men trots att reformen angrep försvarsproblemen från rätt utgångspunkt kom den i vitala avseenden att spåra ur och leda till kontraproduktiva och i vissa avseenden förödande konsekvenser. Och fler strukturella problem lär vänta runt hörnet. Detta gäller förmodligen inte minst införandet av ett yrkesförsvaret där man, precis som vid den stora försvarsreformen genomfört en radikal förändring utan att kunna eller kanske snarare vilja överblicka konsekvenserna.

Vilka är då de viktiga grundläggande frågorna om det framtida försvaret, dess uppgifter, inriktning och struktur? Låt mig ta upp fyra som jag på olika sätt berört.

En första fråga gäller uppgifterna. En försvarsorganisation som inte har skyddet av det egna landets och grannarnas säkerhet som den självklara grundläggande uppgiften framstår knappast i längden som en särskilt relevant samhällsinstitution. Den blir något man kan ha eller inte ha. Det innebär inte att försvarsuppgiften behöver dominera, att huvuddelen av resurserna går dit. Men den måste finnas där i botten och alla måste vara på det klara med att det förhåller sig på det viset. Och det duger inte att denna uppgift som idag i huvudsak består av inkastad retorik, av nya eller återanvända termer som klistras upp på gamla dörrar. Ett exempel på detta är när försvarsminister Tolgfors i en debattartikel i Dagens Nyheter den 15 januari i år anger vilka försvarsresurser som skall betraktas som "strikt nationella eftersom de utgör kärnan i de nationella försvaren", däribland arméns manöverbataljoner. Men enligt både försvarsberedningen och försvarspropositionen 2008 skall dessa bataljoner omorganiseras till lätta bataljoner med starkt reducerad tyngre materiel och eldunderstöd just för att passa de

upplevda behoven i de internationella insatserna, något som uttryckligen motiveras med erfarenheter från södra Afghanistan.

En andra och sammanhängande fråga handlar om att vi nog inte skall bry oss alltför mycket om hotbilder, åtminstone inte när vi talar om behovet av ett samhällsskydd och nationellt försvar. Hotbilden bor hos betraktaren, framtiden är något annat, och ibland något helt annat. Istället för att tvista i all oändlighet om prognoserna, där det enda vi med säkerhetsvet är att de kommer att visa sig vara fel i det ena eller andra avseendet, borde vi kunna konstatera att en grundläggande förmåga att försvara samhället och medborgarna, det bör vi ha oberoende av hur vi tror att världen skall se ut. Idag är vi under den nivån. Hur långt under är en av de frågor vi behöver diskutera på allvar.

En tredje fråga rör om de internationella insatserna. De är viktiga av flera skäl. Sverige finns i världen numera, på gott och ont, och inte heller i det avseendet kan vi eller bör vi vrida klockan tillbaka. Men statsmakterna har inte alltid förklarat motiven med de specifika insatserna, ibland har man talat alltför tyst och ibland har de stora orden och retoriken tenderat att ta över. Vi bör ärliga och se det som det är, att de internationella insatserna först och främst är politiska markeringar vars innehåll förhoppningsvis kan vara till nytta, inte överallt och hela tiden med någonstans och för några. Och det räcker ganska långt. Däremot bör vi vara försiktiga med att låta förmågan till primärt symboliska internationella insatser styra alltför mycket av försvarets långsiktiga utveckling på det sätt som skett under de senaste tio åren, då detta fått tränga undan förmågan att lösa andra väsentliga uppgifter. Det finns också en från krigshistorien välkänd risk i detta sammanhang att övertolka erfarenheter från lokala konflikter, erfarenheter som formats av förhållanden som varit specifika för just den konflikten och inte är allmängiltiga på det sätt som de kanske uppfattats.

En fjärde fråga, avslutningsvis, som är avgörande för allt det jag tagit upp är försvarets förhållande till samhället. Denna koppling var, som jag framhållit, självklar i planerna bakom den stora försvarsreformen och dess betoning av hotens komplexitet och samhällets ökande sårbarhet och utsatthet. Vad vi istället har fått uppleva är en process i motsatt riktning, där försvaret har fjärrat sig från samhället, till följd av de strukturella processer och omdefinierade uppgifter som jag beskrivit här. Men de mest avgörande och långtgående konsekvenserna har förmodligen övergivandet av värnplikten, ett beslut som arbetades fram och motiverades i påfallande teknokratiska termer som en lösning på ett personalförsörjningsproblem. Att värnpliktens innehåll behövde förändras var självklart, lika självklart som att försvarets struktur behövde reformeras på 1990-talet. Men lika lite som med den nationella försvarsförmågan var det särskilt välbetänkt att överge värnplikten som princip. Med värnplikten fanns möjligheter att utnyttja hela bredden av kompetenser i samhället, en förmåga som inte alls kommer att finnas på samma sätt i ett yrkesförsvar, något som utredning efter utredning påpekat tills så saken en dag förklarades irrelevant, trots att försvaret rimligen blir mer och inte mindre beroende av kompetenser och kunnande ute i samhället,

kompetenser som man nu skall konkurrera med andra om istället för att kunna dra nytta av gemensamt.

Det finns till sist en lite sorglig ironi i det förhållande att vi har valt att klippa det djupast förankrade bandet mellan försvaret och medborgarna i just en tid då försvaret inte tycker att det är av någon större nytta i termer av kostnadseffektivitet men där det kanske istället är samhället som skulle ha behövt försvaret. Tanken kanske låter ny och egendomlig men är det inte. En gång i tiden infördes den allmänna värnplikten i ett Sverige som var djupt splittrat ekonomiskt, socialt och politiskt. Värnpliktsreformen stöddes av demokratins förespråkare, den sågs som ett steg på vägen mot allmän och lika rösträtt, mot det medborgarsamhälle som vi så småningom fick och tog för självklart. Och värnpliktsutbildningen i sig blev en av det svenska samhällets stora utjämnande institutioner; inför en obäddad säng och ett oordnat persedelskåp var vi alla lika. Meningen med alltsammans var inte alltid lätt för den tillfälligt uniformerade medborgaren att upptäcka men att värnplikten skapade ett sammanhang och en gemenskap är uppenbart. Skyldighet innebar också delaktighet. Nu har vi under fanfarer klippt banden till skyldigheten och därmed också – fast utan att tänka så mycket på det - till delaktigheten, sammanhanget och gemenskapen. Och vi har gjort det just i en tid då klyftorna på nytt växer, då vi alla har gjorts uppmärksamma på att främlingskap, brisande integration och en avsaknad av mening och gemenskap blivit kroniska samhällsproblem som vi uppenbarligen står ganska handfallna inför.

Någonstans där skulle jag vilja väcka en tanke, innan ekonomi och organisation och alla de detaljer där djävulen bor på nytt skymmer sikten.